

E- Global Congress

Hosted online from Dubai, U. A. E., E - Conference.

Date: 29th September 2024

Website: <https://eglobalcongress.com/index.php/egc>

ISSN (E): 2836-3612

PROFESSIONAL TA'LIMNING RAQAMLI MALAKA OSHIRISH MUHITINI ISHLAB CHIQUISH VA UNDAN FOYDALANISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Ro'ziyev Dilshod Ubaydullaevich

Professional ta'limni rivojlantirish instituti

Malaka oshirish va qayta tayyorlash bo'yicha direktor o'rinbosari

dilshod.rziyev@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu maqola raqamli ta'lim muhitida tinglovchilarni metodlar va faoliyat vositalaridan iborat.

Kalit so'zlar: Raqamli ta'lim, raqamli malaka oshirish, metodologiya.

Mark Prenskining “Digital Natives, Digital Immigrants” (“Raqamli dunyo sohiblari, raqamli dunyo muhojirlari”) nomli maqolasida bugungi kun tinglovchilariga quyidagi ta'rifni beradi: “Hozirda tinglovchilarimiz batamom o'zgargan. Zamonaviy tinglovchilar endilikda biz ishlab chiqqan ta'lim tizimimizga ko'ra o'qitiladigan kishilar emas”. Maqolada bugunning tinglovchilari “Digital Natives” – “Raqamli dunyo sohiblari” – bugungi kunda kompyuter, video o'yinlari va internetning raqamli tilida o'z ona tiliday so'zlashuvchi yoshlar sifatida ta'rif beriladi. Ta'lim sohasi vakillari o'qituvchilarga esa “Digital Immigrants” – “raqamli dunyo muhojirlari” – raqamli, elektron dunyoga moslashayotgan, yangi texnologiyalarning ko'pgina qirralarini endi qabul qilayotgan kishilar sifatida baho beriladi [1]. “Raqamli ta'lim” o'z mohiyatiga ko'ra, ta'lim jarayonining asosan raqamli texnologiyalar bilan ishlaydigan hamda ta'lim metodlari raqamli mahsulotlar bo'lgan elektron darslik, elektron ma'ruzalar to'plami, virtual laboratoriya ishlanmalari, mustaqil ishlar nazoratini tashkil etish mexanizmining elektron bazasi va masofaviy xizmatlarga asoslangan tizimlardan iborat qismi hisoblanadi. Ma'lumki, hayotni anglash, uni o'rganish informatsiyalarni yig'ish va o'zlashtirish orqali kechadi. Insonning bilimlilik darajasi ham ma'lum davr ichida shaxs tomonidan o'zlashtirilgan informatsiyalarning ko'p yoki ozligi bilan belgilanadi. Shuning uchun zamonaviy bilimlar sari keng yo'l ochish, ta'lim tizimini

E- Global Congress

Hosted online from Dubai, U. A. E., E - Conference.

Date: 29th September 2024

Website: <https://eglobalcongress.com/index.php/egc>

ISSN (E): 2836-3612

takomillashtirishda raqamli texnologiyalardan unumli foydalanish bugungi kunning talabiga aylandi.

Foydalanuvchining mustaqil va ongli ravishda olib boradigan faoliyatiga raqamli texnologiyalarni qo'llash quyidagi imkoniyatlarni beradi:

- raqamli texnologiyalar modellari muayyan amallarni ongli va rejali amalga oshirishda o'zlashtiriladi;
- multimedia vositalari asosida malaka oshirish jarayonida malaka oshirish kurslarini kompyuter asosida to'liq o'qitish;
- ma'ruza matnlarini tahrir qilish;
- tinglovchilar topshirgan nazorat natijalarining tahlili asosida ma'ruza matnlarini bayon qilish uslubini yaxshilash;
- tinglovchilar axborot texnologiyalarini multimedia vositalari asosida animatsiya elementlarini mashg'ulot jarayonida ko'rishi, eshitishi va mulohaza qilish imkoniyatlariga ega bo'ladi.

“Metodologiya (“metod” va “logiya”) - bu metodlar va faoliyat vositalari haqidagi ta'limot. Keng ma'noda metodologiya har qanday faoliyatning zaruriy komponentini tashkil qiladi. Metodologik bilimlar ma'lum faoliyat turlarining mazmuni va ketma-ketligini (normativ metodologiya) va amalda bajarilgan faoliyatning tavsifini (tavsif metodologiyasi) belgilaydigan normalar shaklida namoyon bo'ladi. Ikkala holatda ham bu bilimning asosiy vazifasi qaysidir ob'ektni bilish yoki amaliy o'zgartirish jarayonini ichki tashkil etish va tartibga solishdir [2].

Zamonaviy adabiyotda metodologiya, birinchi navbatda, ilmiy bilimlar metodologiyasi, ya'ni ilmiy va kognitiv faoliyatning qurilish tamoyillari, shakllari va usullari haqidagi ta'limot sifatida tushuniladi. Fan metodologiyasi uning ob'ektini, tahlil predmetini, tadqiqot vazifasini (yoki muammosini) ilmiy tadqiqot komponentlarini, ushbu turdagi muammoni hal qilish uchun zarur bo'lgan tadqiqot vositalarining yig'indisini tavsiflaydi, shuningdek, tadqiqotning ketma-ketligi haqida tasavvurni shakllantiradi. Metodologiyani qo'llashning eng muhim nuqtalari - muammoni shakllantirish, o'rganish mavzusini qurish va ilmiy nazariyani qurish, shuningdek, natijaning to'g'riligini tekshirish.

Falsafiy entsiklopedik lug'at metodologiyaga ta'rif berishda faoliyat nazariy va amaliy bo'lishi mumkinligini qo'shimcha ravishda ta'kidlaydi:

E- Global Congress

Hosted online from Dubai, U. A. E., E - Conference.

Date: 29th September 2024

Website: <https://eglobalcongress.com/index.php/egc>

ISSN (E): 2836-3612

"Metodologiya nazariy va amaliy faoliyatni tashkil etish va qurish tamoyillari va metodlari tizimi, shuningdek. bu tizimning ta'limoti sifatida" [3].

Boshqa ensiklopedik nashrlarda "metodologiya" tushunchasi ta'riflari quyidagicha:

"Metodologiya 1) har qanday fanda qo'llaniladigan tadqiqot metodlari majmui; 2) dunyoni ilmiy bilish va o'zgartirish metodi haqidagi ta'limot". Fan metodologiyasining predmeti, uning metodologik tahlili ilmiy tadqiqotning xilma-xil metodlari, texnikasi va operatsiyalarini, uning normalari va ideallarini, shuningdek, ilmiy bilimlarni tashkil etish shakllarini qamrab oladi.

"Metodologiya-insonning nazariy va amaliy faoliyatini tashkil etish va qurish metodlari haqidagi ta'limot".

"Metodologiya – metod haqidagi ta'limot, inson faoliyatini qurish haqidagi fandır. An'anaga ko'ra, metodologiyaning eng rivojlangan sohasi - bu kognitiv faoliyat metodologiyasi, fan metodologiyasi" [4].

Metodologiya tushunchasini aniqlashning eng tipik yondashuvlari I.A.Lipskiy fikricha: "Ba'zi tadqiqotchilar metodologiyani nazariy faoliyatning tuzilishi, mantiqiy tashkil etilishi, metodlari va vositalari haqidagi ta'limot deb hisoblaydilar; boshqalarni bilish va voqelikni o'zgartirish metodlarini shakllantirish va qo'llash tamoyillari va tartiblari haqida; boshqalar murakkab amaliy muammolarni hal qilishning eng umumiy tamoyillari to'g'risida, tadqiqot metodlari haqida; to'rtinchisi - nazariy va amaliy faoliyatni tashkil etish va qurish tamoyillari va metodlari tizimi, shuningdek, ushbu tizim haqidagi ta'limot haqida; beshinchisi - ilmiy-pedagogik tadqiqotlarning boshlang'ich (asosiy) qoidalari, tuzilishi, funksiyalari va metodlari to'g'risida; oltinchisi, bu nazariy va amaliy faoliyatni tashkil etish va qurish tamoyillari va metodlari tizimi, shuningdek, ushbu tizim haqidagi ta'limot deb hisoblaydilar".

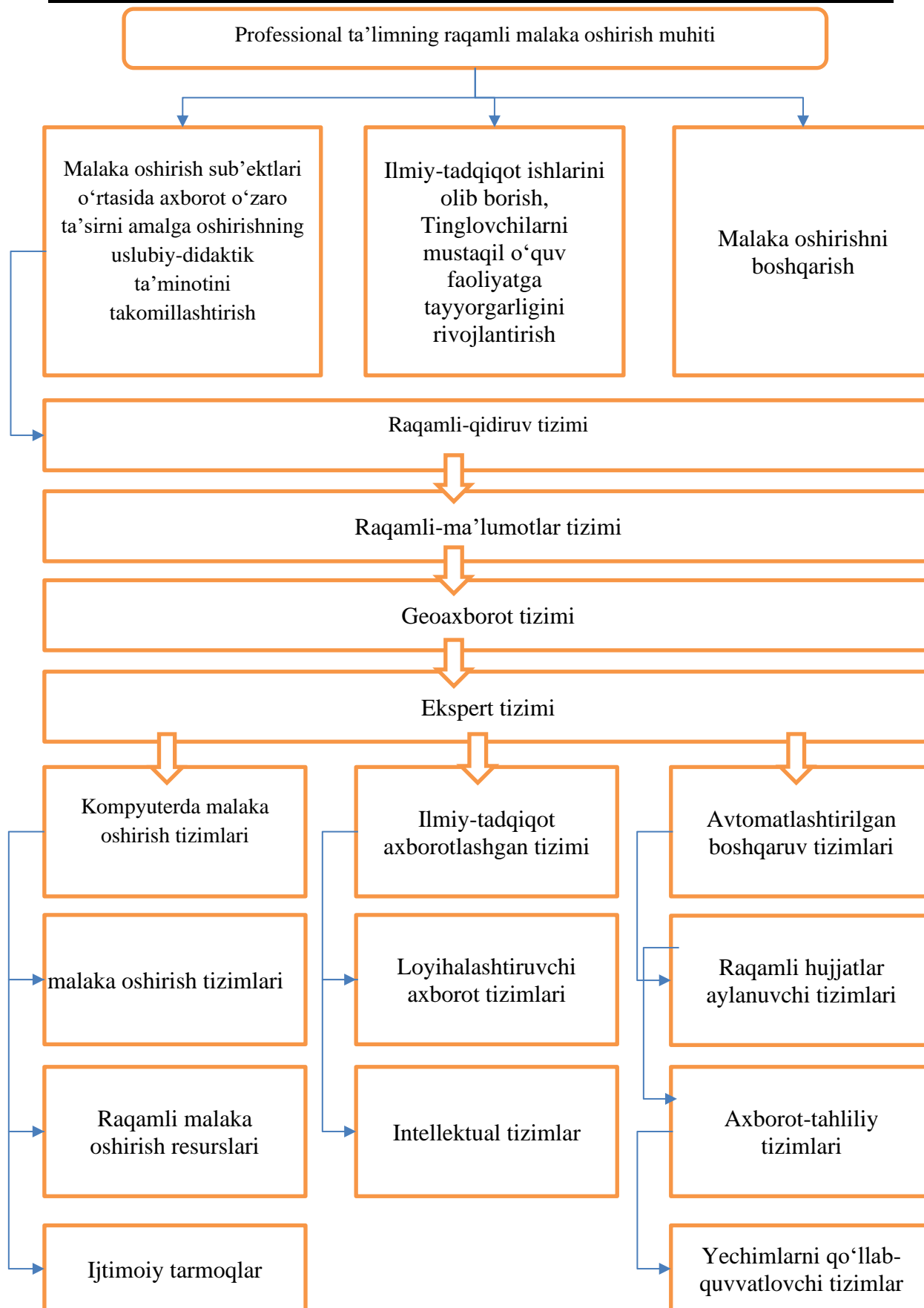
E- Global Congress

Hosted online from Dubai, U. A. E., E - Conference.

Date: 29th September 2024

Website: <https://eglobalcongress.com/index.php/egc>

ISSN (E): 2836-3612

E- Global Congress

Hosted online from Dubai, U. A. E., E - Conference.

Date: 29th September 2024

Website: <https://eglobalcongress.com/index.php/egc>

ISSN (E): 2836-3612

Demak, “metodologiya” tushunchasida uning ikkita asosiy ma’nosi bor:

- 1) muayyan faoliyat sohasida (fan, siyosat, san’at va boshqalar) qo‘llaniladigan muayyan metodlar tizimi;
- 2) bu tizim haqidagi ta’limot, metodning umumiy nazariyasi, harakatdagi nazariya [5].

Fan metodologiyasi mustaqil tadqiqot sohasi sifatida ilmiy metodlarning mazmuni, imkoniyatlari, chegaralari va o‘zaro ta’sirini aniqlashtirishga intiladi. E.V.Ushakova ilmiy bilimlarning shart-sharoitlari, vositalari va tamoyillarini umumiy ma’noda aks ettiruvchi metodologik tushunchalar tizimini ishlab chiqadi. Uning vazifasi allaqachon mavjud bo‘lgan tadqiqot vositalarini aniqlashtirish va o‘rganish, ularni takomillashtirish yo‘llarini topish, ya’ni ilmiy metodlarni ishlab chiqishda ilmiy bilimga faol, tanqidiy yondashishni o‘z ichiga oladi.

L.A.Mikeshin ilmiy bilish metodologiyasini ilmiy-bilish faoliyatning tasdiqlangan tamoyillari, me’yorlari va metodlari tizimi to‘g‘risidagi, ilmiy bilimlarning shakllari, tuzilishi va funksiyalari to‘g‘risidagi falsafiy ta’limot sifatida ta’riflab, zamonaviy bilimlarda metodologiyaning roli ortib borayotgani haqida ta’kidlaydi [6].

L.A. Mikeshina metodologik tahlilning uchta darajasini aniqladi:

- aniq ilmiy metodologiya o‘z metodlari bilan texnikalar, standartlar bilan shug‘ullanadi, aniq ilmiy faoliyatning tamoyillari, metodlarini shakllantiradi, ularni tavsiflaydi va asoslaydi;
- umumiy ilmiy metodologiya ko‘pgina fanlarda faoliyat ko‘rsatuvchi, ularning predmeti va o‘rganish ob’ektiga mos keladigan bilish tamoyillari, metodlari va shakllari haqidagi ta’limot;
- bilimning falsafiy tahlili, so‘ngra falsafiy g‘oyalar, yondashuvlar, mulohaza yuritish usullari, ular muayyan sharoitlarda ilmiy-bilish faoliyatni o‘rganishda qo‘llanilishi mumkin.

Hozirgi vaqtda malaka oshirish tizimida integratsiyalashgan avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, axborot tizimlari, raqamli kutubxona tizimlari, shuningdek, malaka oshirish natijalarini monitoring qilishning avtomatlashtirilgan tizimlari soni ko‘paymoqda [7]. Bunday axborot tizimlari raqamli texnologiya vositalaridir, ular asosida raqamli malaka oshirish muhiti ishlaydi. Ko‘p foydalanuvchili bo‘lgan bu muhit malaka oshirish jarayonining barcha ishtirokchilari o‘rtasida axborot o‘zaro

E- Global Congress

Hosted online from Dubai, U. A. E., E - Conference.

Date: 29th September 2024

Website: <https://eglobalcongress.com/index.php/egc>

ISSN (E): 2836-3612

---

ta'sirini amalga oshirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Djo'raev R.X. Ta'limda interfaol texnologiyalar. – Toshkent, 2010.
2. Hamidov J.A., Murodova A.Y. (2023) Virtual ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak muhandislarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari. Science and innovations, 2023/2, 182-189 pp.
3. Murodova A.Y. (2023) Virtual ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak muhandislarni kasbiy faoliyatiga tayyorlashning tashkiliy-tuzulmaviy modelini yaratish. "Zamonaviy ta'limni raqamlashtirish: muammo va yechimlar" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. O'zDJTU. 188-191 betlar.
4. Murodova A. B. BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI KASBIY LAYOQATLARIN SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK O'ZIGA XOSLIKLARI //Scientific progress. – 2021. – T. 1. – №. 5. – C. 259-263.
5. Hamidov J., Muradova A. TECHNOLOGY FOR DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL AND TECHNICAL COMPONENTS OF FUTURE ENGINEERS THROUGH VIRTUAL EDUCATIONAL TECHNOLOGY.
6. Muradova A. TECHNOLOGY OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL AND TECHNICAL COMPONENT OF FUTURE ENGINEERS BY MEANS OF VIRTUAL EDUCATION TECHNOLOGY //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. B2. – C. 306-311.
7. Abdurasulovich H.J., Qizi M. A. Y. VIRTUAL TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPITENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNINGNING NAZARIY ASOSLARI //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. Special Issue 10. – C. 182-189.